

OGRODY ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE

RYS HISTORYCZNY

Kiedy w 1980 r. Stare Miasto w Warszawie wpisano na Listę światowego dziedzictwa kulturalnego UNESCO, odbudowa Zamku Królewskiego w Warszawie wraz z ogrodami wyznaczyła ramy czasowe restytucji całego zabytkowego obszaru. Wtedy też przyszłość okalającej budowlę zieleni, nabrała szczególnego, również symbolicznego znaczenia.

Ogród, który odzwierciedlał trudne dzieje Zamku i stolicy, na przestrzeni wieków dopełnił reprezentacyjnego charakteru monarszej rezydencji. Pierwotne założenie powstało już w dobie Piastów mazowieckich, prawdopodobnie poza obrębem murów – na brzegu Wisły. Znaczenie panoramy miasta od strony rzeki wzmocniło się w dobie jagiellońskiej, kiedy na skarpie istniał geometryczny ogród włoski, a u jej stóp znajdowały się sady owocowe. Podczas kolejnych stuleci teren kształtowały gusta i wizje kolejnych władców, a także klęska rozbiorów i XIX-wiecznych zrywów powstańczych. W czasie rozbudowy wazowskiej, podczas której główny korpus Zamku zyskał formę pięcioskrzydłowego gmachu, skarpę wyrównano i otoczono potężnym murem obronnym, a niewielki ogród pielęgnowano zgodnie z trendami sztuki barokowej, zaczerpniętymi m.in. z Wiednia i Florencji. Okazałe założenie wzmacniające dostojeństwo budowli miało powrócić w czasach Stanisława Augusta, jednak zamierzeń króla nie udało się doprowadzić do końca.

Projekt monarchy utrwalił za to zmianę, która wpłynęła na współczesne oblicze podzamcza – z myślą o ogrodzie u podnóża rezydencji osuszono część koryta Wisły, co oddaliło rzekę od Zamku. Publiczny park, który dzięki temu powstał tu w XIX wieku możemy nazwać zrębem przyszłego Ogrodu Dolnego. Trwałą spuścizną tego okresu są Arkady Kubickiego – pierwotnie tunel nad ruchliwą ulicą, mający poprawić komfort przechadzek. Charakter nadwiślańskiej zieleni zmieniły wydarzenia burzliwego wieku XIX – po powstaniu listopadowym stacjonowali tu kozacy, a Dolny Ogród był zamkniętym terenem wojskowym. Budowie koszar i stajni towarzyszyła całkowita degradacja drzew.

Bernardo Bellotto zw. Canaletto:
Widok Warszawy z tarasu Zamku Królewskiego, 1772.
Muzeum Narodowe w Warszawie (za: K. Sroczyńska i J. Jaworska,
Widoki Zamku Królewskiego w Warszawie, KAW: Warszawa 1985)

Marzenie o ogrodzie wróciło razem z odzyskaniem niepodległości. W okresie międzywojennym rozpoczęła się budowa bulwarów, czemu towarzyszyły liczne projekty aranżacji zieleni, m.in. autorstwa zamkowych architektów – Kazimierza Skórewicza i Adolfa Szyszko-Bohusza, którego wizję zrealizowano częściowo w 1937 r. W nowym ogrodzie, pomyślanym jako część przebudowy całego kompleksu, koncepcje barokowe łączyły się z modernistycznymi. Na środku znalazł się okazały wgłębnik, a po jego bokach zasadzono cztery symetryczne boskiety grabowe tworzące zielony labirynt. W zamyśle projektanta pojawiły się także fontanny i amfiteatr od strony rzeki oraz dekoracyjne kamienne wazy, ale wybuch wojny udaremnił te plany. Ślady tego założenia zachowały się na powojennych zdjęciach ruin Zamku Królewskiego, a północne nasadzenia drzew z tego okresu

przetrwały do dziś. Zasadzone podczas międzywojnia rośliny nie osiągnęły jednak docelowego kształtu, gdyż podczas okupacji staranna pielęgnacja nie była możliwa. Po 1945 r. boskiety grabowe zmieniły się w nieuregulowany gąszcz, a ogród funkcjonujący częściowo jako zaplecze budowlane przy odbudowie Starego Miasta, uszczuplono w związku z budową Trasy W-Z. Zachowanym drzewom więcej uwagi poświęcono dopiero na początku XXI wieku, kiedy ponownie zaczęto je formować i przycinać.

W 1989 r. rozpoczęły się prace projektowe zmierzające do odtworzenia ogrodów zamkowych. Bazując na rozwiązaniach Szyszko-Bohusza, projekt nowego założenia zaczęli opracowywać prof. Janusz Bogdanowski i Dorota Uruska-Suszek. Prace przerwała jednak śmierć projektanta w 2003 r. Dwa lata później z koncepcjami poprzedników zmierzyli się Jakub Zemła i Tomasz Zwiech z pracowni Ogród Park Krajobraz, którzy stworzyli ostateczną koncepcję restytucji Ogrodów Zamku Królewskiego. Z zespołem projektantów współpracowała m.in. dr Małgorzata Szafrńska, której Ogrody zawdzięczają bogaty zbiór materiałów opisujących dzieje ogrodów zamkowych, zebrany w książce *Ogrody Zamku Królewskiego w Warszawie*, wydanej w 2017 r.

W związku z niezwykle obszernym zakresem prac, analizowanych materiałów źródłowych, istotnych elementów historycznych, które powinny być uwzględnione podczas procesu odtworzenia ogrodów, projekt został podzielony na etap zawierający zakres prac związany z Ogrodem Górnym i Dolnym, jednak przy ścisłym zachowaniu ich kompozycyjnej całości i jedności stylowej.

W 2013 r. rozpoczęto prace związane z odtworzeniem Ogrodu Górnego. Gdy po dwóch latach spełniło się marzenie o godnym Zamku założeniu, przyszła kolej na Ogród Dolny.

We wrześniu 2017 r. podjęto przygotowania do rekonstrukcji Ogrodu Dolnego, który właśnie otwieramy dla publiczności.